

ENI - LLB-1-216 "SENO AMATU JAUNĀ DZĪVE" / "NEW LIFE OF OLD CRAFTS" / НОВАЯ ЖИЗНЬ СТАРЫХ РЕМЕСЛ

Etnogrāfiskās ekspedīcijas "Etnogrāfiskie raksti un tradicionālās amatu prasmes Dvinas\Daugavas ielejas teritorijā" dalībnieki Skrindu dzimtas muzejā, 2020

Plašāka informācija par projekta ieviešanu atrodama Daugavpils novada domes un Naujenes Novadpētniecības muzeja mājas lapā:

- <https://www.daugavpilsnovads.lv/uzsakta-projekta-seno-amatu-jauna-dzive-realizacija/>
- <https://www.daugavpilsnovads.lv/daugavpils-novada-uzsakta-projekta-seno-amatu-jauna-dzive-realizacija/>
- <http://naujenesmuzejs.lv/daugavpils-novada-uzsakta-projekta-seno-amatu-jauna-dzive-realizacija/>

Aicinām sekot projekta aktivitātēm sociālajā tīklā Facebook
<https://www.facebook.com/dvinacrafts/>

PROJEKTA TREŠĀ ZIŅU LAPA

DAUGAVPILS NOVADĀ TURPINĀS ETNOGRĀFISKĀ EKSPEDĪCIJA PROJEKTA "SENO AMATU JAUNĀ DZĪVE" IETVAROS

Šī gada 26.- 27. maijā Naujenes Novadpētniecības muzeja darbinieki, projekta aktivitātes "Etnogrāfiskā ekspedīcija "Etnogrāfiskie raksti un tradicionālās amatu prasmes Dvinas\Daugavas ielejas teritorijā" ietvaros devās izbraukumā, turpinot Daugavas ielejas teritorijas iedzīvotāju tradicionālo amata prasmju izpēti, eksponātu apzināšanu un dokumentēšanu Daugavpils novada teritorijā. Sākotnēji izbraukums bija paredzēts kopā ar Baltkrievijas - Nacionālā Polockas vēstures un kultūras muzeja – rezervāta un Zinātniski pētnieciskās kultūras institūcijas "Braslavas rajona muzeju apvienība" pārstāvjiem, bet diemžēl karantīnas laiks ieviesa savas korekcijas. Ekspedīcijas dalībnieki, kuru vidū bija muzeja darbinieki un projekta zinātniski pētnieciskā darba eksperti, apmeklēja Skrindu dzimtas muzeju, Raiņa māju Berķenelē, Māla mākslas centru Daugavpilī, kā arī pētīja un dokumentēja rokdarbnieču Lūcijas Gorbikas, Valentīnas Kurtišas un Daces Teivānes mantojumu. Tika vākta informācija par kokapstrādi Daugavpils novadā, apmeklēti Vaboles pagasta krucifiksi.

Naujenes muzejs pateicas par iespēju iepazīt muzeju krājumā esošās daudzveidīgās tekstiliju kolekcijas Skrindu dzimtas muzeja vadītājai Annai Lazdānei un Raiņa mājas Berķenelē vadītājai Inesei Bērziņai, kuras pārsteidza ekspedīcijas dalībniekus ar plašu un emocionālu stāstījumu par izcilākajām novada rokdarbniecēm. Pateicamies arī Daugavpils Māla mākslas centra administratoram Jānim Saikovskim par iepazīstināšanu ar Daugavpils un tās apkārtnes keramikas īpatnībām, sloksnīšu pinumiem un tekstilijām.

Trešajā projekta "Seno amatu jaunā dzīve" ziņu lapā piedāvājam ieskatu ekspedīcijas izbraukuma laikā apzinātajā materiālā, kurš saistīts ar senām amatu prasmēm.

"Šī ziņu lapa ir tapusi ar Eiropas Savienības finansiālo atbalstu. Par šīs publikācijas saturu pilnībā ir atbildīga Daugavpils novada Kultūras pārvalde un tas nekādā veidā nevar tikt izmantots, lai atspoguļotu Eiropas Savienības uzskatus".

SKRINDU DZIMTAS MUZEJA TEKSTĪLIJU KOLEKCIJAS APZINĀŠANA UN DOKUMENTĒŠANA

Pirmajā izbraukumā ekspedīcijas dalībnieki viesojās Skrindu dzimtas muzejā. Muzejs iekārtots vienā no 19. gadsimta sākumā celtajām grāfa Plātera - Ziberga muižas ēkām. Pieminot novadniekus - pirmos tautas atmodas darbiniekus brāļus Skrindas - Benediktu [1869-1947], Kazimiru [1875-1919] un Antonu [1881-1918], muzeja vadītāja Anna Lazdāne rada un īsteno projektus, lai dokumentētu sava pagasta ļaužu tikumiskās vērtības: “Kalupe, Līksna, Vabole ir vislatgaliskākā. Te nav tik daudz cittautiešu. Tie ir latviski pagasti. Latgalē visas sievas bija čaklas, strādīgas. Gandrīz katrā mājā maizes krāsns, katra saimniece cepa maizi, bet sādžā nu viena divas audējas noteikti bija. 13 gadus atpakaļ tika īstenots projekts. Tas bija pēdējais brīdis, jo sapratām – tūlīt to audēju nebūs. Es biju pārsteigta, Vaboles pagastā tika apzinātas deviņas audējas.” Jāatzīmē, ka Skrindu dzimtas muzejā veikts ļoti nozīmīgs darbs, ne tikai audēju, bet arī citu senu amata prasmju apzināšanā [alus darīšana, maizes cepšana, kokapstrāde utt.]

Apbrīnas vērts ir katrs Skrindu dzimtas muzeja vadītājas parādītais rokdarbs. Muzejā var apskatīt Hertas Faniņas Olgas Lazdānes jaunības laika izšūto rešijlē rokdarbu, Ģertrūdes Rasnačes dzimtas galdautu, Leokādiņas Baravikas baltos izšuvumus, rišeljē gultas pārklāju un spilventiņus, Irēnas Upenieces darinātās spilvendrānas un krustdūrienā izšūto galdautu. Te ir redzamas Valentīnas Susekles tamborētās mežģīnes, Ainas Pabērzes dzimtas sega, saglabājusies mantojumā no vecmammās Mariannas Pabērzas. Marutas Kurigas vecmammās Helēnas Plešavnieces austie groži, kurus izmantoja zirga aizjūgā braucot tikai uz baznīcu. Ir skatāmi Antoņinas Mackevičas sienas izšuvumi. Ekspozīcijā redzami Olgas Plociņas un Genovefas Keišas tamborētie baltie galdauti, kuri tapuši pagājušajā gadsimtā [1940.- 1950], skatāmas Annas Vanagas un Valentīnas Kurtišas austās segas. Daudzi rokdarbi tapuši 20. gadsimta otrajā pusē. Tajos vērojama populāra tā laika modes tendence – austi durvju un logu aizkariņi dzeltenbrūnos toņos ar latviešu rakstu zīmēm – Saulīte, Dieva zīme, Jumītis, Auseklītis.

1.att.: Zinātniski pētnieciskā darba eksperts Daina Alužāne veic austu segu rakstu fotofiksāciju . 2.- 4.att.: audēju Annas Vanagas un Valentīnas Kurtišas austās segas

Anna kādreiz pati strādājusi ražošanas apvienībā "Dailrade" Jelgavā, jo ir profesionāla mākslas audēja. Tāpēc rokdarbi viņai ir tuvi un saprotami: "Sākotnēji krāsoja ar dabiskajām krāsvielām, tā arī stāstījušas audējas. Krāsoja dažādās lapiņās, ziedos, sīpolu miziņās, bērzu pumpuros, bietīšu novārījumā. Latvijas laikā un padomju laikā jau varēja iegādāties sintētiskās krāsas. Segas kļuva spilgtākas, košākas. Tā bija tāda jauna tendence - katrai audējai gribējās izcelties ar savu savdabīgo segas rakstu, ar to košumu. Bija jau svarīgi cik krāsu varēja atrast, sameklēt, saskaņot un ar to savā starpā varēja lielīties. Tas čaklums, darba tikums, sacensība, kurai skaistāks galdauts, loga aizkari, tas liecināja par saimnieces darba tikumu. Lai arī virtuve bija pieticīga, pie sienas bija izšuvumi."

Annas profesionālās atziņas caurvij bērnības atmiņas: "Nezinu, var būt citās mājās ir bijis savādāk, bet mēs uzaugām lauku mājās. Četri bērni bijām ģimenē. Es neatceros mājās neko tādu, kas bija pirktas. Tajos laikos parasti bija baltais kokvilnas aizkariņš. Ļoti daudz izšūtu sedziņu, lupatu deķīši, austās segas. Savā bērnībā atceros - gan pie plīts, gan pie gultas, gan tur, kur ūdenstrauciņš – bija izšuvumi, spilveni pārklāti ar rišeljē izšuvumiem." Annas Lazdānes vecmamma Domicile Dolgais bija audēja. Par savu mammu viņa atceras: "Viņa [Anna Mukāne] neauda, bet gāja pie audējām kaimiņos. Vēl mazas meitenes mūs sūtīja pie audējas Vaboles pagasta "Skuķos": ar māsu nesām dziju, lai pēc tam saņemtu skaistas rakstainas segas. Mēs augām un visi tikām likti pie darba. Televizora vēl nebija, garie ziemas vakari pagāja šķeterējot un dziju tinot. Atceros mamma cirpa aitas, vajadzēja turēt kājiņas un tad lielās ūdens ballās, daudzos ūdeņos tika mazgāta un skalota vilna. Dziju bija jāsaģatavo priekš adīšanas un aušanas darbiem. Mamma bija liela cimdu adītāja. Atceros mammu vakaros pēc darba – adīja un adīja, un adīja. Viņai bija pilnas atvilktnes ar rakstainiem cimdiem. Visiem bērniem tika sarīkotas skaistas kāzas un pūrā tika dotas segas, cimdi. Aukstā ziemā vēl kādreiz pati uzvelku. Bērniem pa cimdu pārim atdāvinu. Manas mammas mājas stāv vesels plaukts ar segām. Tur ir četras bērnu segas, kas mantotas no paaudzes paaudzē. Es pati vecmammās austu segu tikai goda viesībās uzklāju."

1.att.: Zinātniski pētnieciskā darba eksperte Daina Alužāne pēta Valentīnas Susekles tamborētās mežģīnes

2.att.: Valentīnas Susekles tamborētās mežģīnes

3.att.: Skrindu dzimtas muzeja vadītāja Anna Lazdāne rāda Helēnas Plešavnieces austos grožus, kurus izmantoja zirga iejūgam braucot godos un uz baznīcu

Anna atzīst: “Mēs esam lepnī, ka esam Eiropā, bet esot Eiropā mēs pazaudējam savu identitāti. Mums pazūd mūsu dzimtas tikums, tradīcijas, arī Latvijas darba tikums. Vaboles pagastā vairs nav nevienas audējas. Muzejā vēl ir stelles, var noaust grīdas celiņus. Gan bērns, gan pieaugušais var iesēties stellēs un iešaut kādu strīpiņu lupatu deķītim.” Annas Lazdānes emocionālo stāstījumu papildina videofilma par Vaboles audējām, kurā muzeja vadītāja iemūžinājusi ļoti vērtīgas liecības par aušanas tradīcijām Vaboles pagastā. Filma tapusi 2006.gadā [Latgales Kultūras programmas finansējums, foto un video: Guntis Kaminskis.] Atsevišķi ir apkopots fotomateriāls par Vaboles pagastā austajām segām.

1.att.: Muzeja vadītāja Anna Lazdāne rāda Regīnas Rokjānes adītos cimdus. 2.att.: Vaboles pagastā austas segas fragments. 3.att.: Leokādijas Baravikas darināts gultas pārklājs.

1.att.: Daina Alužāne pēta Doreš Raščevskas tamborētās mežģīnes 2.att.: Genovefas Keišas tamborētā galdauta fragments . 3.- 4. att.: Vaboles pagastā austas segas, pēdējā vairāk kā 100 gadus veca

Atpakaļceļā apzinām vairākus ceļmalas krucifiksus. Vairāku projektu ietvaros [1998.-2006.] Anna Lazdāne ir pētījusi arī šo tēmu: “Latgalē cilvēkam svarīga tradīcija, kur godā ir ticības spēks. Vaboles pagastā pašlaik ir palikuši 26 ceļmalas krucifiksi, bija 28. Iespējams, tā ir vienīgā vieta Eiropā, kur tik nelielā teritorijā ir tik daudz ceļmalas krustu. Krusts ir zīme, kas savieno zemi un debesis. Tas liek aizdomāties, ka mēs šeit neesam mūžīgi un, ka varbūt, mūžīgi tur kaut kur dzīvosim.”

Etnogrāfiskās ekspedīcijas “Etnogrāfiskie raksti un tradicionālās amatu prasmes Dvina\Daugavas ielejas teritorijā” dalībnieki Raiņa mājā Berķenelē, 2020

RAIŅA MĀJAS BERĶENELĒ TEKSTĪLIJU KOLEKCIJAS APZINĀŠANA UN DOKUMENTĒŠANA

Otrajā izbraukumā devāmies uz Raiņa māju Berķenelē [*Berķeneles pusmuiža – Berkenhēgene, no vācu valodas “Birkenhain” – bērzu birzs*]. Te dzejnieks Jānis Pliekšāns pavadīja bērnību un pirmos skolas gadus. Viņa vecāki Krišjānis un Dārta Pliekšāni Berķeneles pusmuižu nomāja no 1872. – 1881. gadam. “Pliekšānu ģimene bija ārkārtīgi saimnieciski cilvēki. Jāņa Pliekšāna mamma Dārta bija diža audēja. Ar pašas austajām skaistajām segām viņa piedalījās izstādē Grīvā un ieguva vērtīgu balvu – zelta pulksteni. Pliekšānu tēvam bija hobijs – zirgu audzēšana. Viņš ar saviem skaistajiem ērzeļiem arī ir piedalījies izstādēs. No trīs bērniem saimnieciskākā bija vecākā māsa Līze”, stāsta direktore Inese Bērziņa.

Šajā dienā, kad Berķenele ir saules gaismas un siltuma pielietā, ar direktori Inesi Bērziņu un muzeja speciālisti Lilitu Slesari iepazīstam sieviešu rokdarbus – krāšņi knipelētas un izšūtas sedziņas, galdautus un austas segas. Tie savulaik liecināja par saimnieces gaumi, skaistuma izjūtu un piešķīra ģimenes ikdienai omulību. Latgalē segas ir austas uz šaurajām stellēm, divus gabalus rūpīgi sašujot kopā. Īpaša meistarība ir bijusi audējai, kura pratusi noaust segu, kurai raksts ir vienādi košs un precīzs no abām pusēm. Katrai saimniecei bija arī kāda viltība – kā segu uzklāt sagaidot vīramāti un citus ciemiņus.

Raiņa mājā Berķenelē glabājas Daugavpils pagastu rokdarbnieču darinājumi: Bronislavas Paukštes [Vaboles pagasts], Regīnas Rokjānes [Līksnas pagasts] segas, Lūcijas Baravikas izšuvumi un austie darbi [Laucesas pagasts] un starp tiem ir arī muzeja direktores Ineses Bērziņas dzimtas sieviešu darinājumi.

Ar rokdarbiem Ineses dzimtā sievietes nodarbojušās vairākās paaudzēs. Vecmamma Lūcija Gorbika [dz. Baravika, kurai šobrīd ir 99 gadi, 1940. gadā pabeidza Daugavpils Latviešu biedrības Mājturības un rokdarbu kursus, kuru laikā teorētiski un praktiski tika apgūta ēdienu gatavošana, rokdarbi, mājas uzkopšana, veļas mazgāšana, barības mācība, mājturības grāmatvedība, higiēna, bērnu kopšana un audzināšana, piensaimniecība, puķkopība, augļkopība, biškopība, sakņkopība, putnkopība. Līdz mūsdienām saglabāties 1940. gada vecmammās kursa darbs – izšuvums un austā josta, kā arī apliecība par kursu beigšanu.

Viens no senākajiem rokdarbiem tekstīliju kolekcijā - 1891. gadā austeris uz izšūts dvielis, rotāts ar tamborētām mežģinēm

Līdz mūsdienām saglabāties 1940. gada Lūcijas Baravikas kursa darbs – izšuvums un austā josta, ko valkāja pie tautastērpa.

Lūcija Gorbika atcerās: “Latviešu biedrības namā 3. stāvā notika mācības. Tur bija liela virtuve un garš galds. Nodarbības notika katru dienu no plkst. 9:00. Par kursiem bija neliela samaksa. Katru rītu uz kursiem bija jāiet 6 km kājām. Lejā pagrabā bija aušanas darbnīca ar 2 stellēm. Varēja mainīties strādāt līdz 20 cilvēkiem, jo visi vienlaikus neauda. Lai atbrīvotu citiem stelles, ar kursa biedreni palikām darbnīcā pa nakti. Toreiz ienāca modē aust spilvenus, kuriem no vienas puses musturs. Tur, kur tagad viesnīca “Latgola” atradās veikals “Stils”. “Stilā” varēja dabūt mulinē diegus, linu audumu, no kura šuva blūzes. Tur bija viss nostādīts uz to labāko. Aušanai varēja nopirkt diegus.”

Lūcijas mamma arī bija audēja, kura vairāk auda pasūtījuma darbus: “...viņa auda vairāk svešiem cilvēkiem, nekā savējiem”. Atmiņā palicis kā māte noausto audeklu vedusi uz Daugavpili, uz ebrejiem piederošo darbnīcu, kur to presēja un atdeva atpakaļ satītu bāķos, no kuriem varēja šūt kostīmus un brunčus. No līnīm un pakulām auda vīriešiem vasaras darba bikses. Linu audeklu, kurš bija domāts divējiem pavasarī balināja: “...kad sniegs sāka kust, pa visu lauku audeklu izstiepa, pakaisīja drusku pelnus un ar pelniem balināja. Veļas mazgāšanai no pelniem taisīja sārmu. Veļu gludināja, kad cepa maizi, jo pletīzerim vajadzēja ogles”.

1.att.: Daugavpils Latviešu biedrības Mājturības sekcijas mājturības un rokdarbu kursi. Aušanas darbnīca pagrabā. Kursu vadītāja M.Dobrāja sēž stellēs, Lūcija Baravika pie tītavām. Daugavpils, 1940.

2.att.: Daugavpils Latviešu biedrības Mājturības sekcijas mājturības un rokdarbu kursi. Lūcija Baravika [2. no labās] ar kursa biedrenēm pie stellēm. Daugavpils, 1940.

Triju mēnešu ilgajosursos iegūtās zināšanas rokdarbos Lūcija pielietoja turpmāk dzīvē mācot citus: “Es jau varēju pasniegt vēl kaut kam. Jau kolhoza laikā, kad sanāca pie manis meitenes, mācīju meitenēm izviluma - ievilkuma darbus...Man ļoti gribējās mācīties. Trīsdesmitajos gados sākās tā nacionālā audzināšana un tās rozes vairs nešuva, šuva cauro vīli un izvilumus. Bija tāds žurnāls “Zeltene”. Pati nopirku un pati sāku mācīties.”

Attēlos Daugavpils Latviešu biedrības Mājturības sekcijas mājturības un rokdarbu kursi. Latviešu biedrības nams. Daugavpils, 1940.

1.att.: Lūcija Baravika 3. rindā pirmā no labās puses. Kursu vadītāja M.Dobrāja, kursa biedrenes S.Voica, E.Maskalalane, J.Kjarkuša, Ņ.Zagormaša[?], A.Tanajeva, L.Purena, E.Prakevska, I.Pinka, M.Konošonova.

2.att.: Lūcija Baravika ar kursa biedreni mazgā traukus.

3.att.: Lūcija Baravika vāra zupu

*4.att.: Lūcija Baravika ar saviem rokdarbiem Daugavpils Latviešu biedrības namā
Lūcija Baravika atceras: "Kursos meitenes bija no Mežciema, Višķiem, Kalupes, Latgales".*

1.att. -2. att.: Daugavpils Latviešu biedrības Mājturības sekcijas mājturības un rokdarbu kursu dalībnieču obligātas programmas laikā tapušo darbu izstāde. Daugavpils, 1940.

1937. gadā Lūcija sāka dziedāt korī. 1940. gadā Kalkūnes koristi, gatavojoties Dziesmusvētkiem, visu ziemu auduši un šuvuši savus tautastērpus. Lūcija Baravika atceras: “1940. gadā dziedāju korī un taisījos Dziesmusvētkiem, tāpēc steidzos ar tautastērpu. Pati uzšuvu blūzi. Māsa Emma bija atsūtījusi žurnālu. Tur tautastērpam bija klāt villaine un galvas lakats. Bet es uztaisīju tikai to vainagu, bet villaini domāju kādreiz vēlāk. Jostu audu pa vakariem, svārkus auda otrā māsa Emma Rīgā un atsūtīja gatavus.”

Daudzi Ineses Bērziņas kolekcijā esošie austie rokdarbi atceļojuši no Austrālijas, kur pēc kara dzīvoja vecmammās māsa Emma Bruzgule. Emma aktīvi darbojusies Austrālijā Latviešu biedrībā, iegādājusies stelles, audusi sedziņas un segas. Inesei tās ir mīlas atmiņas: “Austrālijā tante Emma ar stellēm mācīja strādāt savus mazbērnus. Tās stelles no Austrālijas man pa daļām solīja atvest, jo tantes vairs nav. Un viņa ārkārtīgi laimīga būtu, ja tās nokļūtu Latvijā pie mums. Daudz ko mēs arī nesaglabājam, vieglprātīgi kā bērni izturējamies pret šīm lietām. Mūsu senčiem bija ārkārtīgi daudz pacietības strādāt un gatavot. Mums šodien ir lielveikali Kurši, Jysk, Depo. Agrāk vajadzēja pašiem apgērbt ģimeni un sašūt tos tērpus. Vēl bija svarīga apziņa – es pats to izdarīju. Un trešā lieta – es savu darbu nodošu nākamajai paaudzei. Man ir vecmammās dvielis, ko es nododu bērniem. Es skatos, ka viņi to autentiskumu var pazaudēt. Es esmu tā, kas vēl atbildīga par savu dāvanu un es uzpasēju, jo domāju, ka viņi to nodos saviem bērniem mantojumā. Tas ir svarīgi, ka mēs to saglabājam un nesam nākotnei. Mūsdienu jaunieši to vairs nesaprot, viņiem tiešām liekas, ka tā ir tikai *lupatiņa*. Man tas ir audums ar stāstu”.

Lūcija Baravika ar māsas Emmas meitu Viju Bruzguli, pašas darinātā blūzē, ar pašas austu jostu, māsas Emmas austos un šūtos svārkos. Laucesas pagasts, 1942 gada pavasarī

Lūcijas Gorbikas [dz. Baravikas] māsa Emma Bruzgule ar saviem rokdarbiem. Austrālija

Raiņa mājas Berķenēlē vadītāja Inese Bērziņa rāda senu zirgu dekā

Inese cenšas “reanimēt” senos rokdarbus – pietamborē mežģīni vai piemeklē un piešuj mežģīnīti. Līksnā kādas mājas bēniņos tika atrasts fragmentiņš – 4 mazi tamborēti gabaliņi, kas bija jau pavisam apdriskāti. Inese izpētīja rakstu un priekš Baltā galdauta svētkiem tapa jauns rokdarbs. Inese ir gandarīta, ka divas Raiņa mājas segas ir iemūžinātas latviešu kino vēsturē. Tās lieliski ir papildinājušas Viestura Kairiša spēlfilmas “Piļsāta pi upis” pagājušā gadsimta 30. gadu sadzīves ainas. Šobrīd tiek restaurēta Berķeneles pusmuižas klēts: “Klēts dzīvos otro elpu, jo tur būs gan ekspozīcijas, gan viena daļa klēts būs siltināta, kur varēs uzkavēties arī ziemas periodā. Ir nopirkta 6 stelles. Tas viss ir procesā: salikt, izdarīt.” Mūsdienās ir svarīgi saglabāt nu jau laika gaitā nolietotos un trauslos rokdarbus, bet vēl svarīgāk ir nodot nākamajām paaudzēm to garīgo mantojumu, ko tajā ir ielikušas Latgales lauku sievas.

AUSTĀS SEGAS

GALDAUTI, DVIEĖI, JOSTAS, BALTIE DARBI

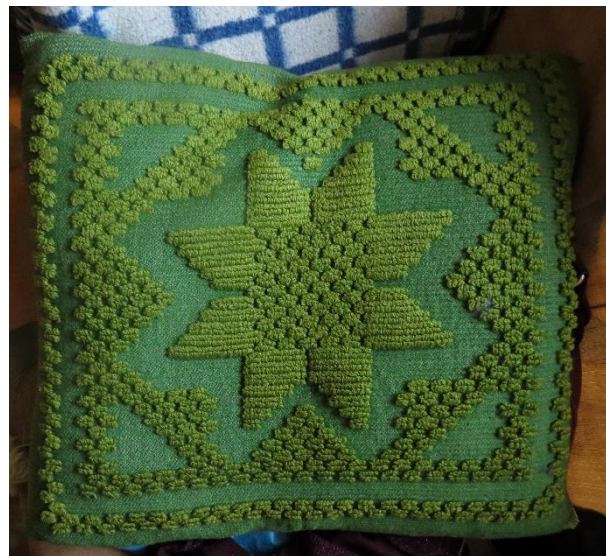

Ekspedīcijas gaitā tika apzināta Līksnas pagasta rokdarbniece **Dace Teivāne**. Viņa ir viena no nedaudzajām, kura mūsdienās turpina saglabāt Daugavpils novadā jostu aušanas tradīcijas. Ar īpašu gandarījumu un lepnumu Dace Teivāne popularizē jostu aušanas mākslu meistarklasēs un izstādēs. Audējas darbi ir bijuši skatāmi vairākās izstādēs Daugavpils novada pagastos. Ar Daces Teivānes austajām jostām rotājas Daugavpils novada dziesmu un deju kolektīvu dalībnieki.

Dace Teivāne [dz. Kurtiša, 1961] dzimusi Aužgūļānu "Dubleniekos" [Daugavpils novads, Vabole]. Šobrīd dzīvo Daugavpils novada Līksnas pagasta Kalnišķos. Mīlestību uz rokdarbiem Dace manto jau trešajā paaudzē. Gan viņas vecmamma Anna Vanaga, gan mamma Valentīna Kurtiša bija izcilas rokdarbnieces: auda segas, galdaudus un dvieļus, izšuva, adīja, tamborēja un šuva. Jau agrā bērnībā Dace tika radināta rokdarbu darināšanā. Vecmammās Annas un

mammas Valentīnas stingrā uzraudzībā viņai vajadzēja satīt vilnas dzijas šķeteri kamolā, vai ziemā satīt ar ratiņa palīdzību uz saiviņu kociņiem krāsainos vilnas dzijas pavedienus. Paaugoties lielākai, atļāva reizēm iesēsties stellēs un noaust kādu gabaliņu audekla.

Rēzeknes Lietišķās mākslas vidusskolas audēju nodaļā [pabeigusi 1977-1981] Dace apguva profesionālos aušanas aroda pamatus. No 1981. – 1987.g. viņa strādāja Līksnas kolhozā "PSKP XXV kongress" par mākslinieci – noformētāju.

1.att.: Dace Teivāne rāda savas austās jostas. 2.att.: R/A "Daiļrade" Daugavpils filiālē tapušais spilventiņš. 3.att. Teivānu dzimtai veltīts austs gobelēns

Taču savu audējas karjeru viņa uzsāka Radošās apvienības "Daiļrade" Daugavpils filiālē [vēlāk Daugavpils SIA "Latgales suvenīri"], veidojot dekoratīvos spilventiņus pērlišu rakstā, sienas dekorus, dažādas linu sedziņas un galdautus. Sākot ar 2000. gadu Dace Teivāne ir pievērsusies jostu un prievīšu aušanai, darinot gan austas, gan adītas, gan pītas jostas. Dacei piemīt no dzimtas mantota un izkopta krāsu un kompozīcijas izjūta, mākslinieciskās un tehniskās prasmes. Jostu aušanas tradīciju, dažādu tehniku izzināšana un apgūšana ir Daces Teivānes darbošanās prieks un sevis pilnveidošana. Viņa iepazīst latviešu un citu tautu etnogrāfiskos materiālus, seno rakstu zīmju valodu. Līdztekus etnogrāfisko jostu darināšanai Dace labprāt nododas jaunradei, kombinējot dažādus rakstus un krāsu toņus, katra jostā ieauzot arī laimes pavedienu.

1.att.: Dace Teivāne ar austajām jostām Skrinu dzimtas muzejā

2.att.: viens no pēdējiem austajiem darbiem - Kaldabruņas josta
3.att.: Dace Teivāne pie stellēm Līksnas pagasta Kalnišķos

DACES TEIVĀNES AUSTĀS JOSTAS

Vieni no pēdējiem Daces austajiem darbiem - 10 jostas [3 rakstainās audenes un 7 celaines] tapuši šī gada aprīlī - maijā. Jostās atdarināti tieši Naujenes pagastam un Daugavpils apriņķim raksturīgie raksti, kuri fiksēti LU Latvijas vēstures institūta Etnogrāfisko materiālu krātovē esošo paraugu zīmējumos, kā arī Latgales muzeju krājumos esošos paraugos.

Jostu audeni 1927.g. auda Līķu miedziņa Spruksts Monika Ēņa m. Jostas garums pašreiz 2 m 25 cm, taču audēja zināja teikt, ka josta bijusi garāka. Jostas platums 2 cm. Josta austā no vilnas un lina dīgim. Krāsas izvēlējās audēja pati. Raksta lielākais elements 2 m un 25 cm atkārtojas 55x.

Daugavpils r., Ambelu c.p., Špoģu p., teicēja Ruskuls Apolonija, 1982. gada 5. jūlijā /EMK fondi E22, 811-816/. Jostas pieder teicējas meitai. Teicējas meita pa kāzām gāja kā saimniece. ...parasti jādod dāvanas un tad ar jostām sasēja ručņikus (t.s. - dvieļus) vai cimdus. Jostas dabūtas staigājot par saimniecei šajā pašā apgabalā.

Daugavpils r., Vecpils c.p., sovhozs Naujene, teicēja Liepiņa Monika Mārtiņa meita, 1983. gada 14. jūlijā /EMK fondi E57, 631/

Josta mātes austā apmēram 1890. gadā. Māte Sofija Koriša dzimusi Stupeļš Butiškos 1882. gadā. Josta 2,00 cm plata 325,00 cm gara. Diegi vilnas, pirkti veikalā un bomels.

811 555 2mt		platums 2,2 cm, garums 2,62 m.
812 556 2mt		platums 1,8 cm, garums 2,41 m.
813 557 2mt		platums 1,7 cm, garums 1,92 m.
814 558 2mt		platums 2,2 cm, garums 2,55 m.

Ekspedīcijā tika apzināta arī Daces Teivānes mātes **Valentīnas Kurtiņas** adīto cimdu un zeķu kolekcija, kā arī lielu ekspedīcijas dalībnieku interesi izraisīja 1946. gada rokdarbnieces musturu klade, pieraksti par aušanu, riseljē izšuvumam domātie zīmējumi. Valentīna Kurtiņa [dz. Vanaga, 09.08.1931. – 26.06.2014.] dzimusi Līksnas pagasta “Dubleniekos”. Bērnība tika pavadīta lauku vidē. Tēvs Jāzeps Vanags [1896 – 1976] bija mežsargs un savām piecām meitām mācīja dzīvās dabas mīlestību. Pabeigusi Vaboles skolu Valentīna pirmo darba rūdījumu guva kopā ar tēvu mežā stādot un ravējot jauno egļu un priežu stādus, rudenos ievācot čiekuru sēklas jaunai audzei.

Māte Anna [dz. Korsaka, 1907 -1963], brīvajos brīžos no lauku darbiem, meitām mācīja iemaņas un rūpību gaumīgi veidot sadzīvē nepieciešamos rokdarbus. Vistuvākā Valentīnai bija šūšanas māksla. 1949.gadā viņa devās mācīties un papildināt zināšanas pie kaimiņu pagasta labākās šuvējas Antosas. 1952.gadā Valentīna kā teicamniece pabeidza Daugavpils šuvēju kursus un līdz 1957. gadam strādāja Daugavpils šūšanas artelī, specializējoties vīriešu apģērbu šūšanā. Šūšana viņai padevās un aizrāva: pētot tā laika modes lapas, tapa pašas zīmētie oriģinālie apģērbu modeļi un pēc tiem šūtas arī kleitas gan sev, gan māsām. Taču garajos rudens un ziemas mēnešos mājās tika ienestas stelles - noaustas rakstainas segas, linu galdauti un dvieļi, grīdas celiņi un aizkari. Tika šūts, izšūts un tamborēts. Harmoniski krāsu salikumi ieadīti rakstainajos cimdos un zeķēs, ar skaistiem valnīšiem un greznām bārkstīm. Augstu novērtējumu saņēma Valentīnas Kurtiņas rakstainie cimdi, kas tika izstādīti 1983. gadā Mākslas dienām veltītajā lietišķās mākslas izstādē Daugavpils Novadpētniecības un mākslas muzejā. Tie bija adīti Latgales novadam raksturīgajos dzeltenajos un zaļajos krāsu toņos ar stilizētiem augu rakstiem. Valentīnas autobiogrāfiskajos rokrakstu materiālos ir saglabātas viņas mātes Annas Vanagas latviskās un tradicionālās, kā arī sava laika modernās rokdarbu rakstu kompozīcijas un krāsu salikumi.

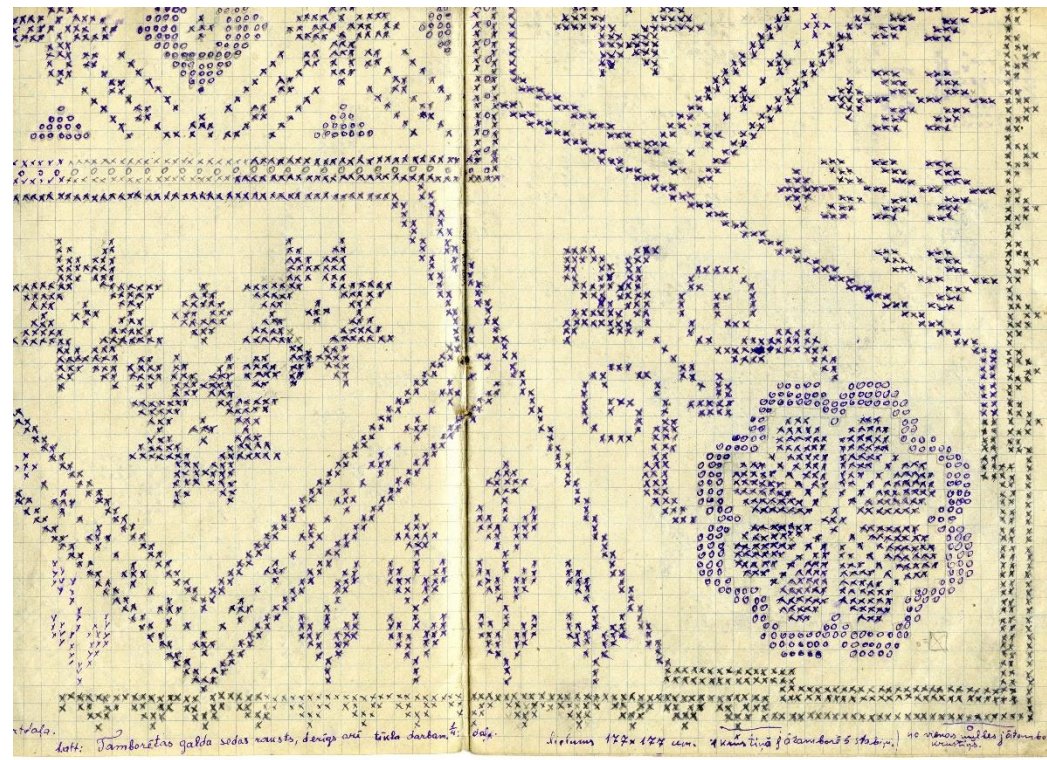
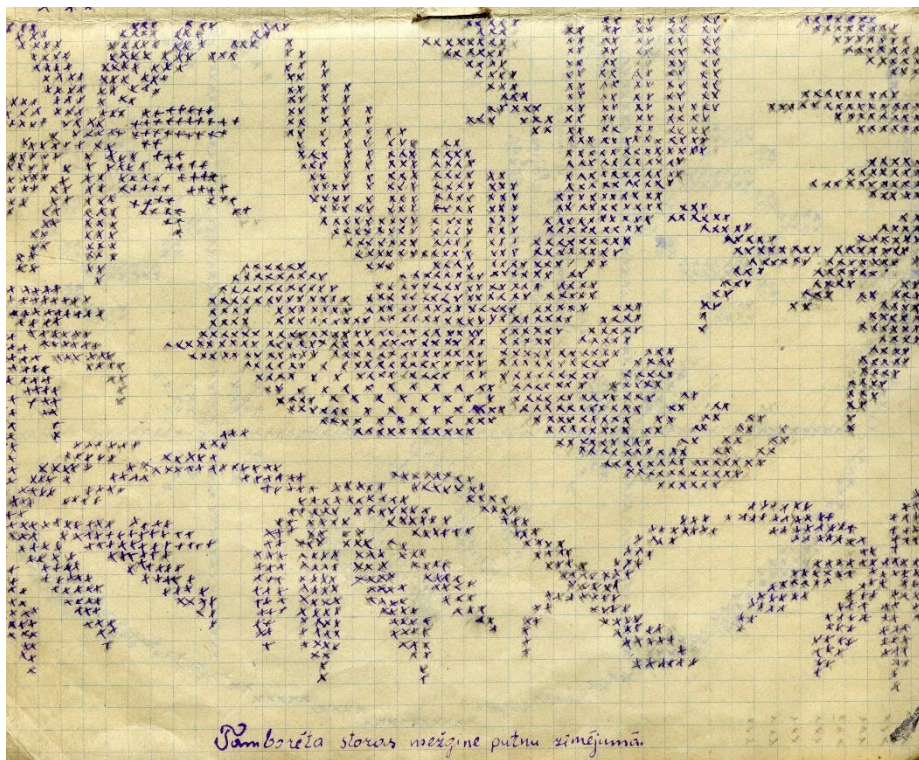
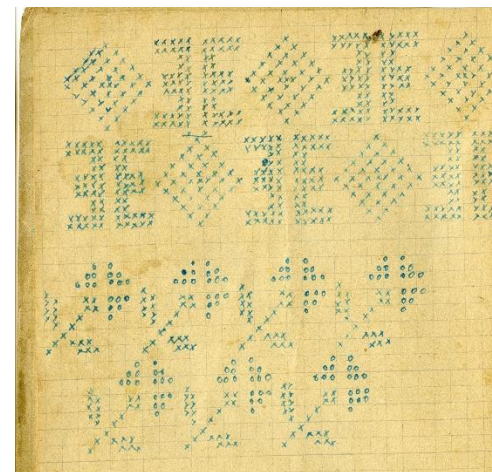
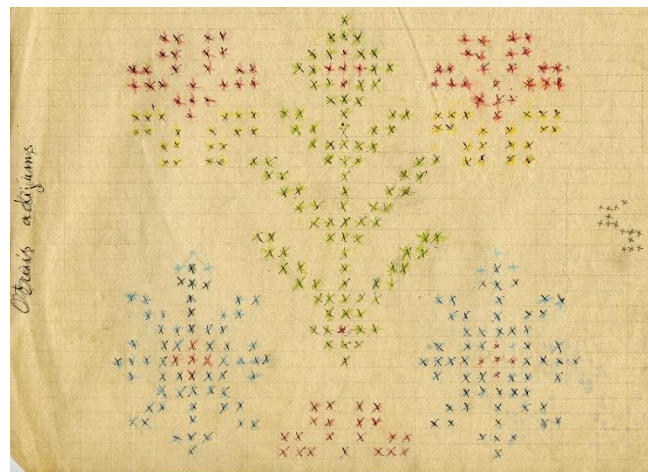
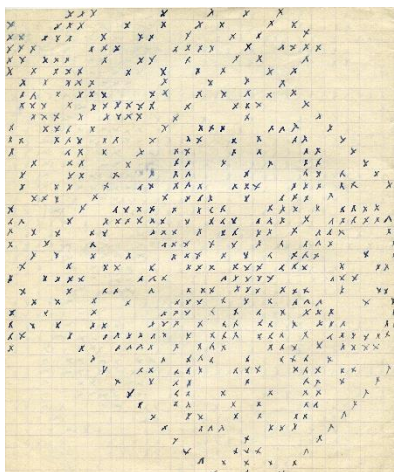
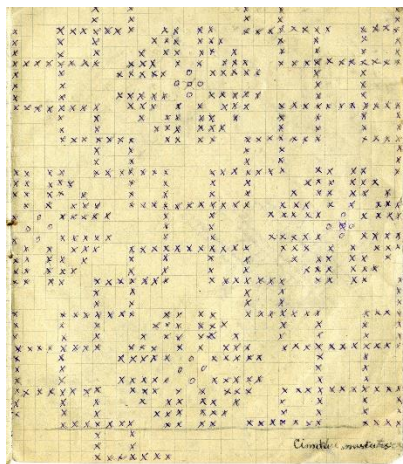
Ar adītajiem cimdiem, zeķēm un austajām segām Valentīna Kurtiņa ir piedalījusies Lietišķās mākslas izstādēs Daugavpils Novadpētniecības un mākslas muzejā [1980. - 1986.], Līksnas pagasta rokdarbu izstādē “Līksnas pagasta cimdu pasaule” [2000], Vaboles Skrindu dzimtas muzeja rīkotajās izstādēs [2012.-2013.]. Valentīnas Kurtiņas adītie cimdi glabājas Daugavpils Novadpētniecības un mākslas muzeja fondos, austās segas – Raiņa mājā Berķenelē un privātkolekcijās.

Valentīna Kurtiņa kopā ar meitu Daci, 1981

Valentīnas Kurtiņas adītie cimdi, izšūtie spilveni un austās segas

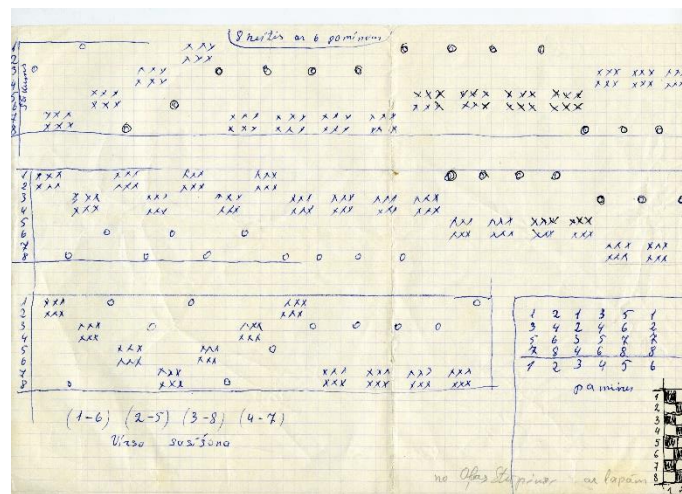
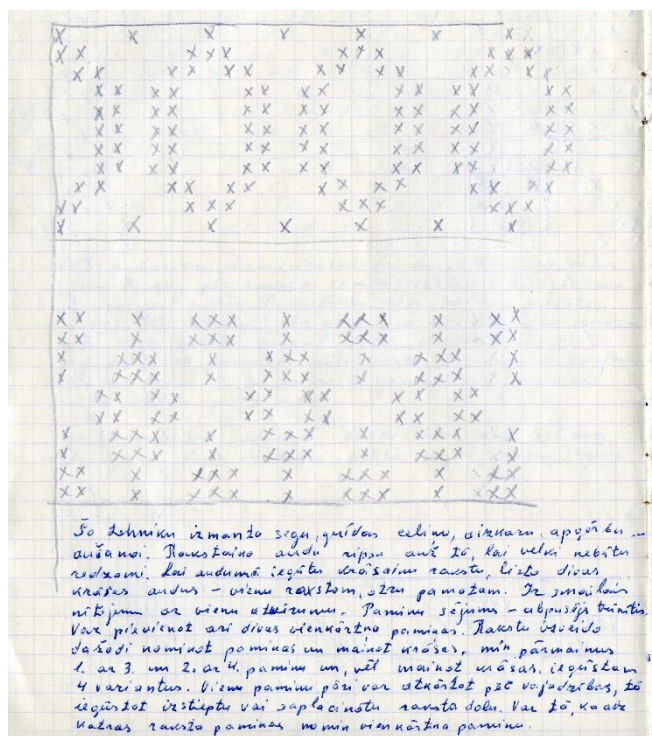
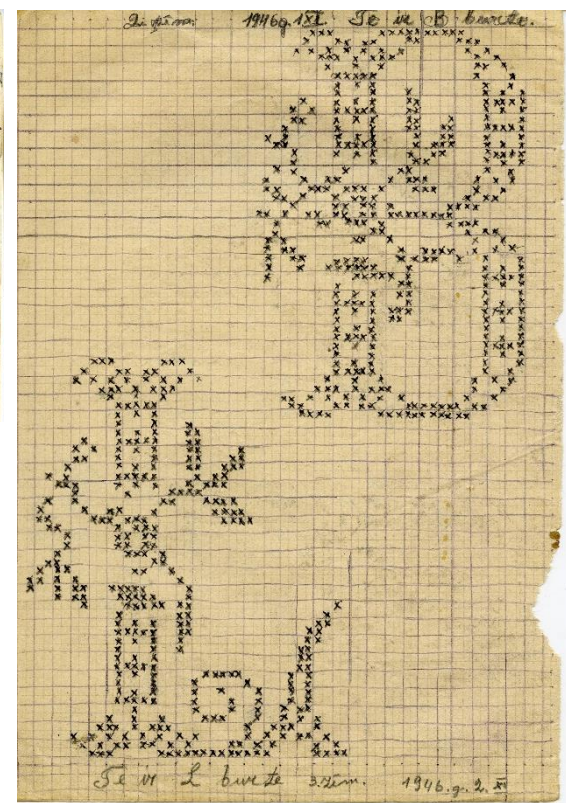
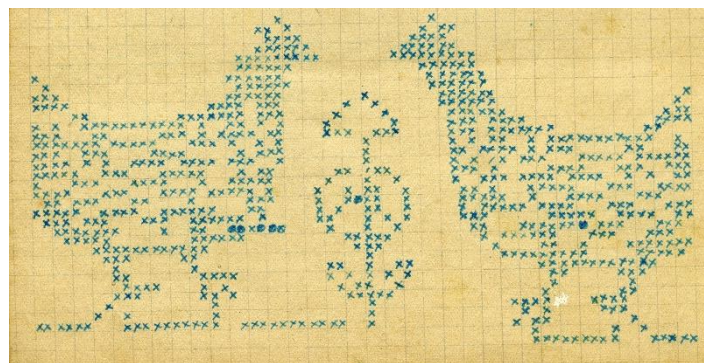
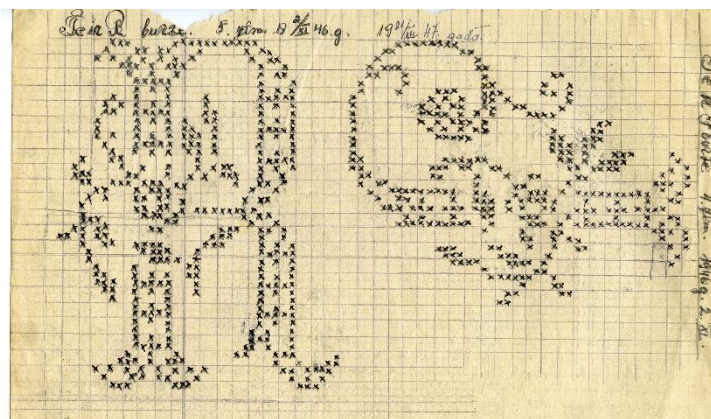
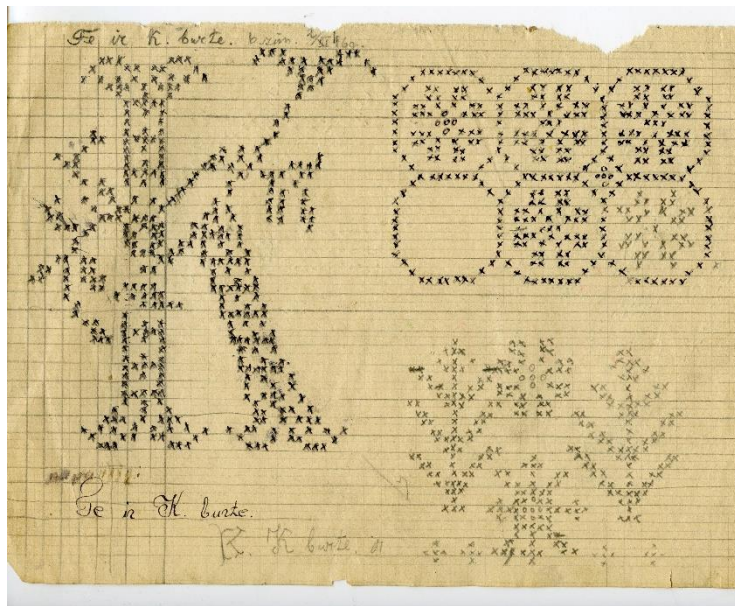
VALENTĪNAS KURTIŠAS ZĪMĒTIE CIMDU RAKSTI, MONOGRAMMAS IZŠUVUMIEM, SHĒMAS AUŠANAI UN TAMBORĒŠANAI. 1946.- 1951. GADS

Tamborēta stors, mēģine putu zīmējuma.

1946. gada 1. okt. Tamborēta galds, sedas, dārgi, arī tēla dārkam.

1951. gada 1. okt. Tamborēta galds, sedas, dārgi, arī tēla dārkam.

No kreisās: tautas dāļamata meistari Vladislavs Vincevičs un Staņislavs Vilcāns. Daugavpils rajons, Maļinova, ~1984.

Pašlaik Daugavpils māla mākslas centrā darbojas **Kalupes pagastā dzimusi keramiķe Ligita Pakne [1963]**. Ligita mācījās Rēzeknes Lietišķās mākslas vidusskolas Keramikas nodaļā pie J. Gribustes un A. Bernānes [1978.–1982.]. Pēc keramikas nodaļas absolvēšanas strādāja R/A „Daļrade” [1982.–1992], darbojas TLMS „Latgale” un novada podniecības tradīcijas iepazīna Ausmas Skirmantes darbnīcā. 1986. Ligitai piešķirts Tautas dāļamata meistares nosaukums. Strādājot Daugavpils bērnu mākslas skolā [1983.–1989] Ligita Pakne uzsākusi savu izstāžu darbību Latvijā. No 1983 piedalās Latgales podnieku dienu pasākumos. Keramiķi saista vecmeistara Ādama Kāpostiņa radošais mantojums, kurš fascinē ar sarežģītas domas vienkāršu izteiksmi darbos.

Darīnot pārsvarā saimniecības traukus, Ligita cenšas formas nesamākslot, iemiesot vienkāršības izteismīgumu. Kolorītā patīk zilganie toņi, ornamentikā tuvas mitoloģiskās zīmes – jumis, zalktis, saulīte. Kopš 1999 iesaistās LKF kopas „Pūdnīku skūļa” projektos un akcijās Latvijā un ārzemēs. Podus svēpē arī malkas ceplī (S. Viļuma, I. Veceļa darbnīcās, Jasmuižā). Nozīmīgākās izstādes ir „Latgales svečturis-2000” Rīgā, TLMS „Latgale” 20. gadu jubilejas izstāde, 2001., 2002., 2007. izstādes festivāla „Slavjanskij bazar” ietvaros Baltkrievijā. 2007. svečturu izstāde „Ugunspuķi”, Daugavpilī, Rīgā. 2003., 2008. izstādes veltītas Latviešu dziesmu un deju svētkiem. 2003. personālizstāde Ilūkstē.

Ekspedīcijas gaitā tika apmeklēts **Daugavpils māla mākslas centrs**, lai tuvāk iepazītu podniecības un klūgu pīšanas tradīcijas. Mūsdienās Latgales keramika turpina iegūt savu atpazīstamību studijās vai radošo interešu grupās, kur kopā darbojas gan Tautas mākslas meistari, gan amatnieki, gan keramiķi ar akadēmisko mākslas izglītību, tostarp, TLMS „Latgale” Daugavpilī [Jānis un Marija Saikovski, Vladislavs Zabiņāko, Lilija Zeiļa, Ligita Pakne, Ilona Šauša, Līga Čible, Mairita Folkmane, Valentīns Petjko].

Ja runā par Daugavpils novadu, jāatzīmē, ka Daugavpils apkaimē tautas keramikas tradīcijas pastāvējušas sen, tomēr 20.gs. vidū apsīkušas. Tās no jauna sāka veidoties 50.gadu nogalē, kad Daugavpilī sev mājvietu atradis tradīcijām bagātās Silajāņu podniecības pārstāvis Staņislavs Vilcāns. Padomju laikos kolhoza «Znamja Oktjabrja» teritorijā Maļinovkas ciema Kokinos atradās vienīgais Daugavpils rajona keramikas ceplis, kurā darbojās Tautas dāļamata meistari Vladislavs Vincevičs un Staņislavs Vilcāns.

Attēlos Ligita Pakne un viņas darbi

